

A M A G Y A R Í R Ó

Szavak Móra Ferencről
ÍRTA: KARINTHY FRIGYES

1934. február 10

Szavak ... milyen furcsa.

Egy pillanatra megriadok írásközben, valami végigborzong a hátamon, felemelem a cigarettát, összehúzott szemmel nézek az ablak felé. Vigyázni kell: ez a *mesterségre* való szórakozott *ráeszmélés* veszélyes pillanata: ez az a pillanat, melytől a légtornász, aki ezerszer csinálta végig a „nagy produkciót”, mikor még a zene is elhallgat, megtévedhet egy millimétert s hanyathomlok bukhat alá az ezeregyediknél.

Szavak ... lengő hintakötelek ... vigyázat! egy pillanatra se lehetsz szórakozott... Még ettől a hírtől se, hogy a legkülönb bajtárs, bajtárs és mester, Móra Ferenc, drága jóbarát, pár órával ezelőtt meghalt s most ott fekszik, finom mosolyból tűnődő csodálkozásba fakult arccal a szegedi múzeum fehér falai közt... Nem szabad szórakozottnak lenni, letenni a tollat, odafigyelni a sajtó, csodálkozó fájszra, balhónod alatt, a kapargáló viszketésre torokban — nem szabad, mert Móra Ferenc két nappal a már fél éve biztos halála előtt még felült az ágyban, odahúzta maga elé a papírt és a tollat, körülbelül akkora erőfeszítéssel, amekkorával sziklát hengergetnek dantei figurák a barlang szájából, —

aztán ... elkapta a hintát... írni kezdte a szavakat, „ hogy vasárnapra ott álljon a kolumnás cikk, a *produkción*, ahogy az elkényeztetett közönség megszokta *íöle*: a *szemlélet* épkezláb, ruganyos acéllétráiból felépített alapszerkezeten, könnyedén felfutni, elérni a *gondolat* magasságát, ott meghajolni, csupa könnyű mozdulattal, elegánsan, mintha bliktri volna az egész — most elereszteni a létrát, a kötelet, amit más gondolkodók és kutatók eszkábáltak össze, elrúgni a láb alól egy a legmélyebb forrásokból harminc éven át gyűjtött *tudást*, dupla szaltót csinálni, tulajdon erőnkéből, a levegőben, létra, hinta, kötél, támaszték nélkül — s utána egy váratlan, kellő pillanatban alkalmazott *ötlettel* talpraesni...

Utolsó cikkét csakúgy megírta, mint a többit: a bölcs, mosolygós magyar úr anekdotázó szemléletében vitázott a kor legnehezebb (s legnehézkesebb) gondolkodójával, Spenglerrel; néhány mondatban készen volt a *tárgyi* bírálat s a felhozható ellenérvek, kétszáz esztendő háttérében — utána egy dupla paradoxon, optimizmusról és pesszimizmusról, előbbi győzelmét hirdetve, s végre a talpraesett ötlet: bocsnat, hölgyeim és uraim, de nem biztosíthatom önöket, hogy a legközelebbi vasárnap ugyanitt találkozzunk: lehet, hogy közbejött halálom megakadályoz a pontos megjelenésben.

Nem, nem szabad tűnődni. Az író elresteli magát, megszorítja tolla markolatát. Leírja a hírt s aztán... gyerünk! Szavak Móra Ferencről.

Magyar író volt, a szó nemzeti értelmében, ami azt jelenti, hogy *hangjában*, tónusában, *stílusában* volt magyar: ennél több feltétele a legművészibb esztétikának s a legszigorúbb irodalomtörténeti fórumnak sincs, ha a „magyar” jelző adományozására kerül sor. E feltételek jelentkezése s persze a szükséges alapkérdések kedvező kitöltése után (faji származás, a nemzeti kultúra ismerete, hazafias magatartás stb.) nem igen firtatják felelős tényezőink a lelki, vagy pláne szellemi hovatarozás kérdéseit — igaz magyar dicsőítheti hazáját, mint Zrínyi, vagy dorgálhatja, mint Pázmány és Berzsenyi, mindegy, mindenképpen díszére válik a magyar szellemtörténetnek. Utóbbi eset talán még jellemzőbb bizonyíték a tiszta magyar írói pedigré mellett: tagadhatatlan, 'hogy a Kölcsey s a Wesselényi keserű, pesszimista magyarsága valahogy mélyebb gyökerében s jellemzőbben idézi a „faji sajátságot”, mint a Petőfi, vagy Kossuth forradalmi rajongása, Móra Ferenc szelíd humorát, mosolygó böleségét, finom gúnyolódásait s a magyaros öngúnyt is könnyű volt leszámaztatni a Jókai-, Mikszáth-, Tömörkény-féle szellemi családfából, formai vérvizsgálattal, s megnyugodni benne, hogy az elmúlt két évtizedbe« ő „képviselte” azt az örökséget, ő játszott irodalmunk zenekarában, zongorák, cimbalmok és jazzkürtök közt, ezen a mesterhegedűn, mint a leghivatottabb, szinte kinevezett tanára a drága és nemes hangszernek.

De ha ki figyelmesebben követte technikán s cifrázason túl a *szólamot*, s különösen ha ki *személyesen* ismerte az embert, valami nyugtalanság fogta el. Mindig bujkált bennem valami féltudatos gyanú, hogy Móra Ferenc nem *akarta*, csak vállalta ezt a szerepet. Vállalta és eljátszotta, még pedig kitűnően és teljes odaadással, mert a szellem nagy színészenek nem a szerep a fontos, hanem tulajdon művészete, amivel lelket önt szerepébe: néha a bölcs lelkét a bohócplundrába, királyi korona alá néha a gonosztevőét, durva katonarc mögé a jóság és gyöngédség meleget. Vállalta, mint a valódi színész, akit tulajdon becsvágyán túl a *mű* érdekel elsősorban, ez a mű a Magyar Irodalom Folytonossága volt s könnyen múlhatott sikere az *együttesen*: az *együttes* összhangja érdekében Móra Ferenc, akinek volt áttekinthetése, mint rendező és szereplő, úgy látta talán, hogy a mikszáthi szerepkört *neki* kell átvennie, mert nincs nála jobb s mert a szerepkörre szükség van.

És jósággal és szeméremmel és önzetlen lelkesevésséssel tűrte, hogy a kedves, virtuóz anekdotázó publicistát ünnepeljék benne, tűrte a *műfaj* kedvéért, amit ápolni kell és szemérmesen és jóságosan rejtette el anekdotái mögé mindazt, ami benne több és különb volt a „nagy humoristá”-nál.

*

Több volt és különb. *Filozófus volt, gondolkodó, tudós és forradalmár: úgy sejtem, politikus is. S mindenekelőtt: bíráló szellem, minden megismerhető-*

nek makacs keresője, az ismeretlen megoldás fanatikus hitében.

Otthonában és munkahelyén (boldog ember! munkahelye volt az otthona) láttam meg először. Ahogy felállt, elmjött, meglepetést kellett elfojtanom: másnak képzeltem. Az aranyjánosí hagyományos „magyar költő” típus helyett egy angol diplomata vagy norvég tudós finom intellektuális, fegyelmettség férfiassága kifejezésben, mozdulatokban: *lélek-arc*, aminek minden vonását belső erők formálták, rajzolták meg, a sűrű szemöldök s a *kifelé* figyelő tekintet alatt. S mosoly, mely a Voltaira-ére emlékeztetett.

Csak a szivarját tartotta úgy, ahogy Jókai, Mikszáth, Bródy Sándor.

*

Elbűvölően tudta mulattatni vendégeit: tele volt történetekkel, amiket főként régészeti kutatásai közben szedett fel — mérhetetlen tárgyi tudása úgy olvadt fel ezekben az odavetett humoros rajzokban, mint tokaji aszúban adagolt orvosság, vagy üdvös savak a természetes gyógyvizekben. A született krózus eleganciájával pazarolta kincseit, úgy ajándékozott meg, hogy észre se vették, odacsempészte a nehéz aranyat az igénytelen kis harapnivalóba, amivel megkínált, aztán letagadta, rádfogta, hogy te raktad bele.

Nem szerette a hízélgést, de a hízélgőt nem sértette meg azért: másra terelte a szót. Nehezemre esik a

szó, amikor dicsérnem kell: finom mosolya itt kóvályog körülöttem.

Szavak...

„Bölcs” és „bájos”, — hogy megy össze ez a kettő? Próbálgatom ízlelni — vájjon beveszi együtt a kettőt, az egyszerűbb gyomor?

Nagyon szeretetreméltó ember volt Móra Ferenc. Nagy kár érte — micsoda ostoba dolog az emberi test! Mennyi tudás, emlék, gondolat, terv, minő ritka ital a finom csontedényben — s egy ostoba daganat, valahol a zsigerek közt, félrelöki, kiborítja, kilötyyenti a földre s az ostoba föld beszívja, mint a sáros hó levét...

(Pesti Napló, 1934 febr. II.)